

Roofvogelvervolging in Nederland in 1997

Rob G. Bijlsma, Hans van Kuik, Jan Schipperijn en Pedro Zoun

Het geweld tegen roofvogels gaat, getuige de bevindingen in 1997, onverdroten door. Er is niet de minste aanwijzing dat er een liberalere houding ontstaat ten aanzien van roofvogels, eerder het tegendeel. Gelukkig zijn er ook enorme aantallen mensen die volop genieten van roofvogels, en alles in het werk stellen om hun veiligheid te waarborgen.

In dit artikel wordt ingegaan op de in 1997 vastgestelde vervolging van roofvogels. Niet alle gegevens over 1997 zijn binnen, en niet alle inzendingen op het Instituut voor Dierhouderij en Diergezondheid (ID-DLO) zijn al verwerkt in verband met de werk-drukte. Aangepaste cijfers over 1997 zullen in de rapportage over 1998 worden verstrekt.

Werkwijze

Dode of verzwakte roofvogels worden door zeer uiteenlopende personen en organisaties via Algemene Inspectie Dienst (AID), Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) of politie opgestuurd naar het ID-DLO (zie Dank). Sinds enkele jaren krijgen de waarnemers het consigne alleen roofvogels in te zenden die onder verdachte omstandigheden werden aangetroffen. In het verleden kwamen veel meer slachtoffers van aanvaringen binnen, en was de procedure op het toenmalige CDI ook anders dan tegenwoordig. Zodoende zijn de gegevens van jaar op jaar niet zonder meer met elkaar te vergelijken. Voor een overzicht van de werkwijze op het ID-DLO kan worden verwezen naar Baars & Over (1989) en Bijlsma (1993). Alle gevallen van vergiftiging, en bijna alle gevallen van afschot, zijn als zodanig door het ID-DLO geanalyseerd. Andere doodsoorzaken kwamen binnen via Jan Schipperijn (Noord-Nederland) en Hans van Kuik (rest). Zij beoordeelden meldingen van klem, afschot, vangst of verstoring op hun merites.

Naast het inzenden van dode roofvogels worden in Nederland op grote schaal nesten gecontroleerd. Van elk afzonderlijk nest wordt een nestkaart ingevuld, met daarop de mogelijkheid de oorzaak van een eventuele mislukking aan te geven. Over 1997 kwamen tot en met 31 januari 1998 2571 bruikbare nestkaarten van roofvogels binnen die allemaal door Rob Bijlsma werden gecontroleerd. Deze set kaarten is de bron van het overzicht van de nestverstoringen. De kaarten liggen in depot bij de Samenwerkende Organisaties Vogelonderzoek Nederland (SOVON).

Vervolging in Nederland

Een volledig overzicht van alle vervolging in Nederland is uiteraard nooit te krijgen. Vervolging vindt per definitie in het geniep plaats. Vanwege de forse publiciteit die

vervolging met zich meebrengt zijn de vervolgers bovendien extra op hun hoede. Als maar de helft van de verhalen waar is die bij de WRN binnenkomen, óók uit de jachtwereld zelf, dan is het niet best. Helaas willen informanten niet met naam en toenaam bekend zijn, en al helemaal niet als het aankomt op een rechtszaak. Vandaar dat de hier vermelde gevallen het probleem slechts aanstippen.

Vergiftiging

Met de nagekomen analyses erbij kwam 1996 uit op 106 vergiftigingsgevallen, een zeer fors aantal in vergelijking met eerder jaren (al gaat een vergelijking enigszins mank vanwege verschillen in aanpak). Niettemin leverde 1997 nog veel meer vergiftigde roofvogels op (Tabel 1). Bedenk daarbij dat nog niet alle inzendingen over 1997 door de molen van het ID-DLO zijn gehaald. Zoals gebruikelijk kwamen de meeste vergiftigingsgevallen van de zandgronden van Noord-, Oost- en Zuid-Nederland (Figuur 1A). Er werden enkele haarden opgespoord, namelijk rond Havelte en Ruinen in Drenthe, rond Hoornsterzwaag in Friesland, in NO-Twente, in de omgeving van Mill en St. Hubert (Noord-Brabant), Steenberg/Het Oudland (Noord-Brabant), Vierlingsbeek (Noord-Brabant) en rond Helden/Most (Limburg). Uiteraard is dit beeld verre van compleet. Gewoonlijk duurt het enige tijd voordat structurele vergiftiging begint op te vallen. In al die gevallen leveren systematische zoekacties altijd een trits van vergane lijken op, ongeschikt voor analyse maar een duidelijk teken dat dergelijke praktijken niet van vandaag of gisteren zijn.

Tabel 1. Sterfte van roofvogels veroorzaakt door illegaal menselijk handelen in Nederland in 1976-97 (bronnen: ID-DLO, WRN). *Causes of death of raptors in The Netherlands in 1976-97, as illegally inflicted by humans (sources: ID-DLO, WRN).*

Doodsoorzaak <i>Cause of death</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem <i>Trap</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
1976-91	288	2	69	145
1992	76	0	5	?
1993	33	2	7	?
1994	13	2	6	26
1995	65	4	13	9
1996	106*	9	18	139
1997	159	10	13	62

* aangepast ten opzichte van Van Lieshout *et al.* (1997) in verband met nagekomen inzendingen.

De meest gebruikte gifsoorten waren opnieuw parathion en aldicarb. De regionale voorkeuren worden waarschijnlijk ingegeven door wat er plaatselijk makkelijk is te krijgen (Tabel 2). Een deel van de inzenders ziet af van (het dure) vervolgonderzoek nadat de eerste analyse gif als oorzaak van de dood heeft opgeleverd, vandaar de categorie onbekend gif. In de haarden wordt altijd met één gifsoort gewerkt, een

aanwijzing dat het telkens om dezelfde persoon (of groep) gaat. Als aas komen de meest uiteenlopende dieren in aanmerking. De lijst van vergiftigd aas vormt een duidelijke aanwijzing uit welke hoek de gifwind komt waaien: 12x duif, 11x Fazant, 4x Zwarte Kraai, 3x Kip, 3x vlees/slachtafval, 2x Vlaamse Gaai 2x eend, 2x Mol, 2x Konijn, 1x gans, 1x Blauwe Reiger, 1x Merel, 1x Roek, 1x Waterhoen, 1x kuiken en 1x Vos (lijst gecompleteerd tot en met 23 december 1997). Daarnaast werd 1x in parathion gedrenkt graan toegepast.

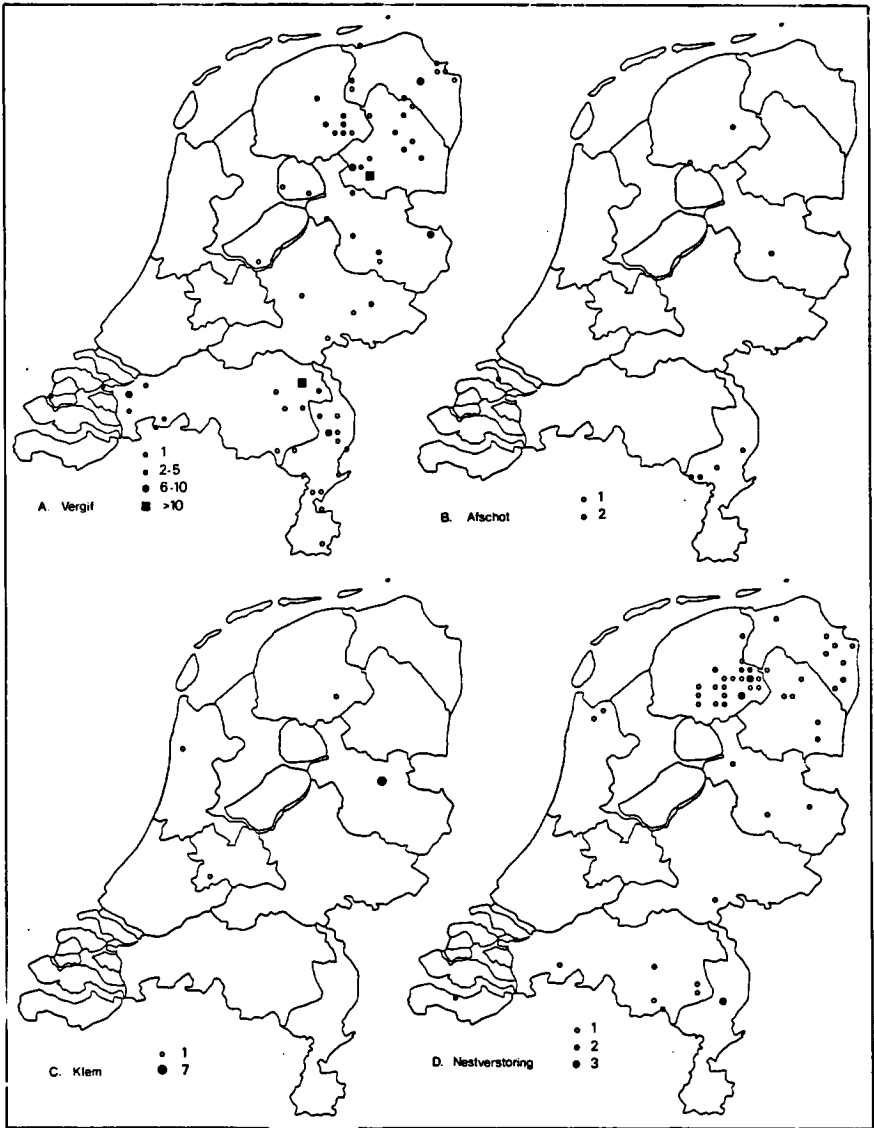

Foto. Op spijkers gespietste Kip, bedoeld om aaseters te lokken en te doden. Eemskanaal, Lageland, winter 1997/98 (Hans Hut). *Chicken provided as carrion to kill raptors, Eemskanaal, winter 1997/98.*

Tabel 2. Gifsoorten die per provincie in Nederland in 1997 werden misbruikt om roofvogels te doden. Onbekende gifsoort: vergif aangetoond, maar geen vervolgonderzoek om middel te identificeren. *Poisons abused for killing raptors in provinces in The Netherlands in 1997. Unknown: poisoning proven, but no further analysis carried out to identify specific poison.*

Provincie <i>Province</i>	GR	FR	DR	OV	GE	FL	ZE	NB	LI	Totaal <i>Total</i>
Aldicarb	11	2	3	1	5	3	1	8	15	49
Parathion	8	12	33	8	1*	-	3	30	3	98
Carbofuran	2	-	-	-	-	-	-	-	2	4
Mevinfos	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Onbekend <i>Unknown</i>	2	-	-	2	-	-	-	1	2	7
Totaal <i>Total</i>	23	14	37	11	6	3	4	39	22	159

* 1 geval in combinatie met chloorpyrifos *One case in combination with chlorpyrifos.*

Figuur 1. Kwantitatieve verspreiding (per 5x5 km) van (A) vergiftigde roofvogels, (B) geschoten roofvogels, (C) geklemde roofvogels en (D) nestverstoringen in Nederland in 1997. *Quantitative distribution (per 5x5 km) of raptors in The Netherlands in 1997 that were (A) poisoned, (B) shot, (C) trapped or (D) had their nest destroyed or disturbed.*

Klemmen en afschot

Geklemde roofvogels werden regelmatig aangetroffen (Tabel 3). Tevens werden maar liefst 13 geschoten roofvogels doorgegeven, waaronder Sperwers en een Torenvalk (Figuur 1B). Het lijkt niet aannemelijk dat dergelijke soorten per ongeluk worden geschoten ('ik dacht dat het een duif was'), zeker niet gezien de melding van twee geschoten Sperwers van dezelfde plek in de Achterhoek. In sommige gevallen werd bovendien vastgesteld dat er met loodhagel was geschoten, iets wat niet meer is toegestaan.

Tabel 3. Roofvogels als slachtoffer van vervolging in Nederland in 1997. *Victims of raptor persecution in The Netherlands in 1997.* *

Soort <i>Species</i>	Gif <i>Poison</i>	Klem <i>Trapped</i>	Afschot <i>Shot</i>	Nestverstoring <i>Nest disturbance</i>
Bruine Kiek <i>Circus aeruginosus</i>	2	-	2	5
Grauwe Kiek <i>C. pygargus</i>	-	-	-	2
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	14	-	-	22
Sperwer <i>A. nisus</i>	1	-	3	4
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	140	10	7	27
Ruigpootbuizerd <i>B. lagopus</i>	1	-	-	-
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	1	-	1	2
Totaal <i>Total</i>	159	10	13	62

* Onderzoeksresultaten ID-DLO verwerkt tot half december 1997.

Nestverstoringen

Op een totaal van 2571 nestkaarten (elke kaart staat voor één nest) werden met zekerheid 62 opzettelijke verstoringen door mensen ingevuld. De waarnemers is op het hart gedrukt alleen de aantoonbare gevallen als verstoring op de kaart te zetten; daar hebben ze zich punctueel aan gehouden. In bijna alle gevallen was extra informatie verstrekt hoe de waarnemer tot de slotsom van verstoring was gekomen, en vaak kon de aard van de verstoring nauwgezet worden aangeduid.

De kaart geeft slechts het topje van de ijsberg te zien. De concentratie in ZO-Friesland is inmiddels een vast gegeven geworden (Figuur 1D). De ijle verspreiding in de rest van het land geeft aan dat nestverstoringen overal voorkomen waar veel roofvogels broeden. Havik en Buizerd zijn het mikpunt op de zandgronden, Bruine Kiekendieven in de laaggelegen gebieden van Nederland (Tabel 3). Dat zelfs een zeldzame soort als de Grauwe Kiekendief niet met rust wordt gelaten, stemt extra treurig.

Vervolgers schuwen geen middel om een nest of zijn bewoners om zeep te helpen: 20x werd opzettelijke verstoringen geboekt zonder nadere opgave van de gebruikte methode (meestal zichtbaar aan beklommen bomen of platgetrapte vegetatie rond een grondnest), 2x werden broedvogels gedood, 16x werden eieren uitgehaald, 4x werden eieren vernield, 5x werden jongen uitgehaald, 5x werden jongen gedood, 8x werden nesten of

hun bewoners beschoten en 2x werd de nestboom omgezaagd.

Overige doodsoorzaken

Een deel van de aangemelde roofvogels stierf een natuurlijke dood. Een aantal van dergelijke beesten kwam binnen via asiels, of anders rechtstreeks via het publiek. Het viel te verwachten dat het vooral om vogels gaat die stierven op plekken waar ze een goede kans liepen door mensen te worden gevonden: vooral verkeers- en raamslachtoffers (Tabel 4). Daarnaast werden er in 1997 opmerkelijk veel uitgeputte Buizerds aangedragen, wederom een aanwijzing dat deze soort het moeilijk heeft gehad als gevolg van de lage muizenstand.

Tabel 4. Doodsoorzaken van roofvogels in Nederland in 1997, exclusief vervolging. *Causes of death of raptors in The Netherlands, excluding persecution.*

Roofvogelsoort <i>Raptor species</i>	Bl.Kiek <i>Ccy</i>	Havik <i>Agen</i>	Sperwer <i>Anis</i>	Buizerd <i>Bbut</i>	Torenvalk <i>Ftin</i>
Verkeer <i>Traffic</i>	1	2	3	75	15
Ramen <i>Windows</i>	-	1	12	1	1
Draad <i>Wires</i>	-	-	-	6	-
Overig <i>Other*</i>	-	11	10	149	14

* overwegend uitputting *Mostly exhaustion.*

Discussie

Het moge duidelijk zijn dat lang niet alle haarden op het platteland zijn opgespoord. Vooral in grote delen van Noord-Brabant, Achterhoek en Overijssel is de dichtheid aan vogelaars betrekkelijk laag en heeft de plattelandsbevolking nog zoveel cohesie dat de daders worden gedekt. De kans vrijuit te gaan is hier groot. En vervolging vindt niet alleen in haarden plaats. In 1997 bleek eens te meer dat vervolging in grote delen van het platteland plaatsvindt. Het is een structureel verschijnsel, nog daterend uit de tijd dat alles wat niet paste in het stramien van de lokale bevolking moest worden uitgeroeid. De hoge frequentie waarmee in 1997 Buizerds het slachtoffer werden, heeft waarschijnlijk deels te maken gehad met het feit dat de voedselomstandigheden zeer slecht waren. Zodoende kwamen Buizerds makkelijker op aas, waardoor ze sneller het slachtoffer werden van vergiftiging.

In totaal werden 62 verstoringen geregistreerd op een totaal van 2571 nestkaarten; dat betreft 2.4% van het totaal. Omgeslagen naar de landelijke populatie roofvogels (20.000 broedparen), en uitgaande van ons materiaal als een representatieve steekproef, kan rekening worden gehouden met minimaal 480 opzettelijk verstoorde nesten in 1997. Lang niet alle verstoringen zijn op nestkaarten terechtgekomen in verband met het feit

dat het nest al was vernield voordat de eerste controle plaatsvond, of omdat de waarnemers uitsluitend succesvolle nesten hebben ingevuld. Bovenstaand cijfer is daarom een minimum. Dat bleek ook bij een deelstudie in Noord-Brabant, waarbij veel aandacht werd besteed aan de vervolging van Haviken (van Lieshout, Verbeeten & Vereijken 1997). Mislukkingen volgden hier een vast patroon: jaarlijks gingen dezelfde nesten mis onder dezelfde omstandigheden. Het hoe en wat is echter bijzonder moeilijk te achterhalen.

Dank

Veel mensen hebben zich ingespannen om roofvogels een betere bescherming te bieden. In Noord-Brabant en Limburg werd de aandacht toegespitst op de Havik (Hans van Lieshout *c.s.*). In sommige haarden werd gezamenlijk actie ondernomen door politie, AID, WRN, Natuurmonumenten en WBE's. Veel meldingen komen binnen via het publiek, waar de ergernis groot is als 'hun' roofvogels het slachtoffer worden van vervolging (en soms ook hun hond of kat). Politie en AID tonen grote interesse en springen steeds adequater in op voorkomende gevallen. Zonder de hulp van het ID-DLO zou dit overzicht niet mogelijk zijn geweest. Van een reeks van asiels komen eveneens gegevens binnen, en wel: Bennema (Loon), Bergsma (Jubbega), Bouman (Beerzerveld), Brosens (Zundert), Custers (Maasbree), Ellens-Rietbergen (Borculo), van Geneijgen (Arnhem), Kreeft (Nieuwleusen), de Smit (Someren), Verstappen (Weert), Vogelopvang Ede, Stichting Vogelasiel Bergen (Limburg) en Van der Werf (Kampen). Al deze mensen worden hartelijk bedankt voor hun inzet.

Summary: Raptor persecution in The Netherlands in 1997

Poisoning incidents (N=159), illegal trapping (N=10), shooting (N=9) and nest destruction (N=62) are mainly confined to the sandy soils of the eastern Netherlands (Fig. 1), where the community is mainly agricultural. Main methods of killing are poisoning (especially with parathion and aldicarb; Table 2) and destroying nests (or its occupants/contents); the latter is mainly aimed at Goshawk and Common Buzzard, although even the rare Montagu's Harrier was affected (Table 3). It is calculated that in 1997 at least 480 nests were destroyed country-wide, based on the proportion of destroyed nests (N=62) among submitted nestcards (N=2571, i.e. >10% of the Dutch raptor population consisting of 20,000 pairs). These data confirm that raptor persecution is common practice throughout The Netherlands, but especially in areas where high raptor densities coincide with small-game hunting and traditional views of the role of predators. Other causes of death, based on findings from the public and excluding illegal activities, included traffic (mainly Common Buzzard), window panes (mainly Sparrowhawk) and exhaustion (Table 4).

Literatuur

- Baars A.J. & Over H.J. (eds.) 1989. Wild bird mortality in The Netherlands, 1975-1989. CDI, Lelystad.
Bijlsma R.G. 1993. Ecologische atlas van de Nederlandse roofvogels. Schuyt & Co., Haarlem.
Lieshout H.van, Schipperijn J., Zoun P. & Bijlsma R.G. 1997. Roofvogelvervolging in Nederland in 1996. *De Takkeling* 5(1): 43-51.

Lieshout H. van, Verbeeten M. & Vereijken J. 1997. De Havik in Zuidoost-Brabant, 1997. Rapport in eigen beheer.

Adressen:

RGB, Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse

HvK, Finkewei 4, 8723 DB Koudum

JS, Hullenweg 29, 9301 ZD Roden

PZ (ID-DLO), Postbus 65, 8200 AB Lelystad

Foto. Adulte Buizerd, geschoten bij Frederiksoord, 23 januari 1998. (Rob Bijlsma). *Adult Common Buzzard illegally killed with gunshot, Frederiksoord, 23 January 1998.*

AID: steeds vaker roofvogels gedood

Opnieuw jager betrap bij illegale praktijken

Van een onzer verslaggevers

AMSTERDAM – In Lemele (Ov) is een jager aangehouden die probeerde roofvogels te vangen. Hij had aas en een levende lokduif in een vangkooi gestopt. De jager wacht een boete en intrekking van zijn jachtakte. Volgens de Algemene inspectiedienst is het aantal overtredingen van de Jacht- en Vogelwet sterk gestegen. In de eerste helft van 1997 werden al meer gedode roofvogels gemeld dan in

heel 1996. Het ging vooral om buizerds, vogels die vaak aas eten en daardoor makkelijk op dode prooi afkomen, die stroperen met gif hebben bewerkt. Alle roofvogels in Nederland zijn beschermd.

Overtredingen tegen roofvogels worden vaak begaan door mensen uit de jachtwereld. Zij zien roofvogels, die bijvoorbeeld wel eens een fazant vangen, als concurrent. De Werkgroep Roofvogels Nederland houdt

zich daarom bezig met het bewaken van roofvogelnesten, maar ook 's winters gaan de leden steeds vaker op zoek naar illegale praktijken.

In Oldenbroek (Gld) is een man aangehouden, die met kooitjes, netten en lijmsokjes beschermde vogels aan het vangen was. Controleurs van de AID betrapten de man en namen onder meer een koolmees, een roodborst en een aantal putters in beslag.